

Сазонець І. Л., д.е.н., професор (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне),
Джинджоян В. В., к.е.н. (Приватний вищий навчальний заклад «Дніпровський гуманітарний університет», м. Дніпро)

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ІЗ ІНСТИТУЦІЙНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ТА ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

У статті розглянуто сутність та основні форми соціальної взаємодії підприємницьких структур із інституційним середовищем та громадянським суспільством. Визначено основні форми соціальної взаємодії: дотримання цілей Сталого розвитку великими корпораціями, приєднання до Глобального договору ООН, розвиток соціальних процесів в традиційному, корпоративному та високотехнологічному підприємстві, розвиток соціального підприємництва та розвиток соціального інвестування.

Ключові слова: соціальна взаємодія; підприємництво; корпорації; процеси; форми.

Постановка проблеми. Із соціальними процесами пов'язані усі сфери суспільного виробництва та діяльності підприємницьких структур. Стратегія діяльності кожного бізнесу спрямовано насамперед на отримання прибутку. Соціальні програми до останнього часу не були головною метою діяльності бізнесменів. Всі організаційно-правові форми корпоративного управління побудовані таким чином, щоб виокремлювати частку кожного співвласника у прибутку. Інструментами, що забезпечують таку можливість є окремі види цінних паперів, наприклад акції, сертифікати акцій, конвертовані облігації та інші. Крім цінних паперів в товариствах, що їх не емітують, статутні положення про розподіл прибутку співвласників, залежно від частки, паю є також таким інструментом. Спеціальних фінансових, фондових інструментів, що регламентують аналогічні відносини в соціальній сфері, не існує. Однак розвиток інституційного середовища цивілізованого сучасного ринку спонукає підприємницькі структури до проведення соціальної діяльності у різноманітних формах.

Серед таких форм діяльності, які запроваджуються останнім часом великим та середнім бізнесом, міжнародними корпораціями,

найбільш відомими в професійному середовищі і великими за масштабом є підтримка корпораціями цілей сталого розвитку, які містять в собі значною мірою соціальні напрямки. Також загальносвітовим трендом соціальної діяльності підприємницьких структур є розгортання процесів корпоративної соціальної відповідальності та приєднання корпорацій до Глобального договору ООН. Українське підприємницьке середовище ще не сформувалося остаточно. В сучасних економічних процесах ми можемо побачити великі диспропорції, що пов'язані із нерівномірністю розподілу капіталу в національній економіці, недостатньою кількістю середнього класу, підприємців малого та середнього бізнесу, що формують основу громадянського суспільства та ліберальної, ринкової економічної системи.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед досліджень та публікацій сучасних авторів, що досліджують соціальні проблеми, ми можемо визначити монографію Безтелесної Л.І. «Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку» [1]. В монографії узагальнено досягнення теорії та практики розвитку соціальних процесів у сферах національної економіки та суспільного життя. Зокрема, досліджено соціальні аспекти функціонування водогосподарського комплексу, системи вищої освіти, корпоративної системи України. Визначено основні тенденції у формуванні сучасних національних і європейських механізмів оплати праці та розбудови пенсійної системи України, виокремлено особливості регіонального розвитку людських ресурсів та напрями проєвропейського розвитку корпоративної соціальної відповідальності. В монографії «Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги» (автори Сазонець І.Л., Гладченко А.Ю., Гессен А.Є. [2]) висвітлено тісний взаємозв'язок процесів глобалізації, сталого розвитку, соціального інвестування та корпоративної соціальної відповідальності. Досліджено науково-методичні засади формування та розвитку системи корпоративної соціальної відповідальності, проаналізовано інструменти її реалізації. В монографії Сазонець О.М. та Саричева В.І. «Міжнародні організації в управлінні людським розвитком» [3] показано тісний взаємозв'язок глобалізації та управління людським розвитком міжнародними організаціями, представлено показники оцінки людського розвитку різними міжнародними організаціями.

Невирішені раніше частини загальної проблеми
Підприємництво є дуже різноплановим економічним феноменом, дослідження якого необхідно проводити на ґрунтовній методологічній базі. Історичні аспекти розвитку підприємництва,

вплив міжнародних інституцій, структура національної економіки, динаміка формування підприємницького та корпоративного сектору – всі ці чинники впливають на особливості соціальної діяльності в підприємстві та соціальну взаємодію підприємницьких структур із інституційним середовищем та громадянським суспільством.

Постановка завдання. Тому завданням статті є аналіз сучасних тенденцій становлення підприємництва в Україні та імплементація світових, європейських норм, підходів до впровадження в економічну, підприємницьку діяльність різних форм соціальної взаємодії.

Основні результати дослідження. Особливості соціальної діяльності підприємницьких структур закладено в історії їх розвитку в Україні. На думку вітчизняних науковців О.В. Котляревського [7], А.С. Саленко [4; 5], слід визначити наступні етапи формування системи підприємництва на території України:

1. Підприємництво брежнєвської епохи (кінець 60-х—1987 рр.) – обмежений тіньовий приватний сектор, балансує на межі легальної та нелегальної діяльності сектор альтернативної економічної діяльності.

2. Кооперативний етап (1987—1991 рр.) — часткова локалізація приватного підприємництва при неповних реформах державного сектору в умовах перебудови. Набувши чинності в червні 1988 р., Закон «Про кооперацію» фактично узаконив приватне підприємництво, хоча поняття приватної власності все ще перебувало під забороною. Почала складатися двосекторна модель економіки, що сприяло перетіканню ресурсів з державного сектору в кооперації за вільними ринковими цінами.

3. Пострадянський етап розвитку системи підприємництва (починаючи із 1991 р.). У цей час були зроблені вирішальні кроки в напрямку повної легалізації приватного підприємництва з одночасними спробами радикальних реформ і масової приватизації державних підприємств [7, С. 128-132].

4. Етап імплементації європейських норм та стандартів в систему управління підприємницькою діяльністю на основі вимог Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [4; 5];

5. Розгортання практики приєднання вітчизняних бізнес-структур до Глобального договору ООН в процесі запровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).

Аналіз сучасних етапів поданої періодизації дозволяє зробити висновок про широке розповсюдження соціальних процесів у вітчизняних підприємницьких структурах, що повною мірою підтримуються в ході реалізації державної політики. Крім того, науковці також визначають необхідність окремої підтримки державою соціальних напрямів діяльності в підприємстві. Досліджуючи макроекономічні підходи до сучасної ситуації в Україні, О.М. Кашуба визначає необхідні напрями державної підтримки підприємницьких структур наступним чином:

- тимчасове звільнення від податків малого та середнього бізнесу;
- надання кредитів для стимулювання експорту;
- ліквідація регуляторних бар'єрів та регулювання тарифів на користь національних виробників;
- формування інфраструктури, забезпечення державних замовлень і прозоре проведення тендерів;
- розширення структури пропозицій на внутрішньому ринку товарів та послуг;
- створення ефективного конкурентного середовища;
- стимулювання інноваційного розвитку;
- відродження підприємницької ініціативи населення;
- створення додаткових робочих місць та підвищення гнучкості зайнятості;
- зміцнення регіональних економік;
- оптимізація державного регулювання підприємницького сектору за допомогою заходів дерегуляції, спрямованих на досягнення європейських стандартів;
- підвищення соціальної відповідальності;
- активізація участі громадськості в прийнятті управлінських рішень стосовно покращення бізнес-середовища;
- розвиток державно-приватного партнерства в Україні [6, С.103-106]. Як можна побачити із запропонованих автором напрямків, ціла їх низка має соціальну спрямованість.

Враховуючи вищезазначене, підприємництво є дуже різноплановим соціально-економічним середовищем. Останніми роками в Україні формуються нові форми підприємницької діяльності. Зокрема, поряд із традиційним і корпоративним підприємством активно відновлює свої позиції високотехнологічне підприємство. Саленко А.С. серед характеристик різних видів підприємства виокремлює соціальні характеристики (таблиця).

Таблиця

Порівняльна характеристика традиційного, корпоративного та високотехнологічного підприємництва [4; 5]

Показник	Традиційне підприємництво	Корпоративне підприємництво	Високотехнологічне підприємництво
Цілі функціонування з позиції споживача	Задоволення традиційних та суспільних потреб	Задоволення традиційних, корпоративних та суспільних потреб	Задоволення нових суспільних потреб
Цілі функціонування з позиції підприємців	Отримання прибутку від продажу традиційної корисності	Отримання прибутку від продажу традиційної корисності та соціальна відповідальність	Отримання прибутку від продажу високотехнологічних товарів та послуг
Роль природних ресурсів в підприємницькій діяльності	Перш за все розглядаються фактори виробництва	Діяльність на принципах КСВ	Діяльність на принципах КСВ
Основні переваги	Спрямоване на максимальну віддачу ресурсів при використанні традиційних прийомів господарювання для підвищення рентабельності діяльності організації та оновлення номенклатури послуг	Ефективне управління інтересами сторін, максимальна віддачу ресурсів при використанні традиційних прийомів господарювання для підвищення рентабельності діяльності організації та оновлення номенклатури послуг	Міжнародна інтеграція Інвестиції в інтелект Стимулювання системи освіти Додаткова додана вартість Інтелектуальна рента Високий рівень оплати праці Незначна ресурсоємність

Однак нові економічні реалії розвитку підприємництва в Україні та в світі показують, що соціальні чинники є настільки важливими, що на їх основі сформувався окремий вид підприємництва – соціальне підприємництво.

Соціальне підприємництво – підприємницька діяльність

спрямована на інновативну, суттєву та позитивну зміну у суспільстві. В той час коли бізнесмени концентровані на створенні фінансового прибутку, соціальні підприємці займаються збільшенням соціального капіталу. Вони задіяні у таких галузях, як освіта, охорона довкілля, боротьба з бідністю та права людини. Один з найвідоміших соціальних підприємців – це лауреат Нобелівської премії миру 2006 року Мохаммад Юнус, засновник Грамін Банку [8].

Соціальне підприємництво – підприємницька діяльність, націлена на пом'якшення або вирішення соціальних проблем. Характеристики і ознаки такої діяльності:

соціальні дії – цільова спрямованість на вирішення/пом'якшення існуючих соціальних проблем, стійкі позитивні вимірні соціальні результати. Прикладом реалізації таких соціальних дій є програми корпоративної соціальної відповідальності;

інноваційність – втілення у життя нових унікальних підходів, що дозволяють збільшити/якісно покращити соціальну дію. Такі підходи дуже часто генеруються, створюються в процесі імплементації в підприємницькому середовищі міжнародних проектів та програм;

самоокуповування і фінансова стійкість – здатність соціального підприємства вирішувати соціальні проблеми до тих пір, поки це необхідно, та за рахунок доходів, що отримуються від власної діяльності. Найбільш потужно самоокуповування соціальних програм та фінансова стійкість проявляються в процесі децентралізації та об'єднанні територіальних громад. В цьому ж випадку ми можемо відслідковувати найбільш характерні ознаки впливу громадянського суспільства на вирішення економічних питань в межах місцевої громади;

масштабність і тиражність – збільшення масштабу діяльності соціального підприємства (на національному і міжнародному рівні) і поширення досвіду (моделі) з метою збільшення соціальної дії. Прикладом таких соціальних проектів є приєднання вітчизняних підприємницьких структур та інших установ і організацій до Глобального договору ООН:

підхід – здатність соціального підприємця бачити недоліки ринку, знаходити можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, що будуть мати довгостроковий позитивний вплив на суспільство в цілому. Такі підходи є характерними для сучасних моделей розвитку бізнесу в умовах проведення start-up конкурсів, створення spin-off компаній та spin-out компаній [8].

Ще однією формою соціальної взаємодії підприємництва з інституційним середовищем та громадянським суспільством є поширення процесів соціального інвестування. На рисунку подано принципи та інструменти запровадження соціального інвестування в

економічній системі України. Як можна побачити з рисунку, основними ефектами соціального інвестування є отримання локально значущого ефекту, формування пріоритетів розвитку держави, чіткі та прозорі «правила гри», підвищення якості державного управління та макроекономічного регулювання, підтримка національного виробника, підвищення продуктивності праці, вже висока професійна підготовка робочої сили, підтримка інноваційних проектів у малому та середньому бізнесі.

Таким чином, соціальна взаємодія підприємницьких структур із інституційним середовищем та громадянським суспільством проявляється на території України в її економічному житті у формі запровадження великими корпораціями принципів сталого розвитку, приєднання бізнес-структур та інших організацій і установ до Глобального договору ООН, а також у запровадженні принципів корпоративної соціальної відповідальності, розвитку чинників соціальної діяльності у традиційному, корпоративному та високотехнологічному підприємстві, розповсюдженні нової форми підприємництва – соціального підприємництва та поширенні в корпораціях України та на територіях об'єднаних громад принципів та заходів соціального інвестування.

Висновки. Підприємництво є дуже різноплановим економічним феноменом, дослідження якого необхідно проводити на ґрунтовній методологічній базі. Історичні аспекти розвитку підприємництва, вплив міжнародних інституцій, структура національної економіки, динаміка формування підприємницького та корпоративного сектору – всі ці чинники впливають на особливості соціальної діяльності в підприємстві та соціальну взаємодію підприємницьких структур із інституційним середовищем та громадянським суспільством.

Сучасні етапи поданої в статті періодизації дозволяють зробити висновок про широке розповсюдження соціальних процесів у вітчизняних підприємницьких структурах, що повною мірою підтримуються в ході реалізації державної політики. Крім того, науковці також визначають необхідність окремої підтримки державою соціальних напрямів діяльності в підприємстві.

Соціальна взаємодія підприємницьких структур із інституційним середовищем та громадянським суспільством в Україні має різні форми прояву: запровадження великими корпораціями принципів сталого розвитку, приєднання бізнес-структур та інших організацій та установ до Глобального договору ООН, запровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності, розвиток чинників соціальної діяльності у традиційному, корпоративному та високотехнологічному підприємстві, розповсюдження соціального підприємництва та

поширення в корпораціях України та на територіях об'єднаних громад принципів та заходів соціального інвестування.

Рисунок. Структурно-логічна схема формування системи соціального інвестування в підприємницькому середовищі [розроблено автором]

Соціальне підприємництво – підприємницька діяльність спрямована на інновативну, суттєву та позитивну зміну у суспільстві. В той час, коли бізнесмени концентруються на створенні фінансового прибутку, соціальні підприємці займаються збільшенням соціального капіталу. Вони задіяні у таких галузях, як освіта, охорона довкілля, боротьба з бідністю та права людини.

1. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку : колективна монографія / Безтелесна Л. І., Сазонець І. Л. та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. Безтелесної Л. І. Рівне : Волин. береги, 2016. 184 с.
2. Сазонець І. Л., Гладченко А. Ю., Гессен А. Є. Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги : монографія. Рівне : Волин. береги, 2016. 352 с.
3. Сазонець О. М., Саричев В. І. Міжнародні організації в управлінні людським розвитком: глобалізаційний вимір. Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2012. 252 с.
4. Сазонець І. Л., Саленко А. С. Постіндустріальний перехід та еволюція корпоративного високотехнологічного підприємництва. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економічні науки*. Рівне, 2018. № 2(82). С. 212–221.
5. Сазонець І. Л., Саленко А. С. Сутність та трансформація основних форм підприємницької діяльності. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер. Економічні науки*. Рівне, 2018. № 3(83). С. 197–205.
6. Кашуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка і держава*. 2015. № 6. С. 103–106.
7. Котляревський О. В. Розвиток системи підприємництва в Україні. *Економіка і держава*. 2014. № 12. С. 128–132.
8. Соціальне підприємництво. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне підприємництво](https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальне_підприємництво) (дата звернення: 10.12.2019).

REFERENCES:

1. Sotsialnyi kontsept suspilnykh ta ekonomichnykh protsesiv natsionalnoho rozvytku : kolektyvna monohrafiia / Beztelesna L. I., Sazonets I. L. ta in. ; za nauk. red. d.e.n., prof. Beztelesnoi L. I. Rivne : Volyn. oberehy, 2016. 184 s.
2. Sazonets I. L., Hladchenko A. Yu., Hessen A. Ye. Sotsialno-ekonomichni determinanty hlobalnoi rivnovahy : monohrafiia. Rivne : Volyn. oberehy, 2016. 352 s.
3. Sazonets O. M., Sarychev V. I. Mizhnarodni orhanizatsii v upravlinni liudskym rozvytkom: hlobalizatsiinyi vymir. Dnipropetrovsk : Nova ideolohiia, 2012. 252 s.
4. Sazonets I. L., Salenko A. S. Postindustrialnyi perekhid ta evoliutsiia korporatyvnoho vysokotekhnolohichnoho pidpriumnytstva. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ser. Ekonomichni nauky*. Rivne, 2018. № 2(82). S. 212–221.
5. Sazonets I. L., Salenko A. S. Sutnist ta transformatsiia osnovnykh form pidpriumnytskoi diialnosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta*

pryrodokorystuvannia. Ser. Ekonomichni nauky. Rivne, 2018. № 3(83). S. 197–205. 6. Kashuba O. M. Pidprijemnytstvo v Ukraini: problemy i perspektyvy rozvytku. Ekonomika i derzhava. 2015. № 6. S. 103–106. 7. Kotliarevskiyi O. V. Rozvytok systemy pidprijemnytstva v Ukraini. Ekonomika i derzhava. 2014. № 12. S. 128–132. 8. Sotsialne pidprijemnytstvo. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Sotsialne_pidprijemnytstvo (data zvernennia: 10.12.2019).

Sazonets I. L., Doctor of Economics, Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne),
Dzhyndzhoian V. V., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor (Dnipro University of the Humanities, Dnipro)

DETERMINATION OF THE BASIC FORMS OF SOCIAL INTERACTION OF ENTREPRENEURSHIP STRUCTURES WITH THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT AND CIVIL SOCIETY

The article determines that entrepreneurship is a very diverse economic phenomenon, the research of which must be conducted on a sound methodological basis. Historical aspects of entrepreneurship development, influence of international institutions, structure of national economy, dynamics of formation of entrepreneurial and corporate sector – all these factors influence the peculiarities of social activity in entrepreneurship and social interaction of business structures with the institutional environment and civil society.

The authors present periodization of entrepreneurship development in Ukraine. The current stages of the article presented in the article periodization make it possible to conclude that social processes are widespread in domestic business structures. These processes are fully supported in the process of public policy implementation. In addition, scientists also determine the need for separate state support for social activities in entrepreneurship.

Social interaction of business structures with the institutional environment and civil society manifests itself in the territory of Ukraine, in its economic life in the form of the introduction of principles of sustainable development by large corporations, the accession of business structures and other organizations and institutions to the UN Global Compact, the introduction of the principles of corporate social responsibility, the development of social factors activities in traditional, corporate and high-tech entrepreneurship, distribution of a new form under social

entrepreneurship and dissemination of principles and measures of social investment in corporations of Ukraine and in the territories of the united communities.

Social entrepreneurship is defined as a new type of entrepreneurship. Social entrepreneurship – entrepreneurial activity is aimed at innovative, significant and positive change in society. While businessmen are focused on generating financial profits, social entrepreneurs are raising social capital. They are involved in areas such as education, the environment, poverty and human rights.

Keywords: social interaction; entrepreneurship; corporations; processes; forms.

Сазонец И. Л., д.э.н., профессор (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно),
Джинджоян В. В., к.э.н. (Частное высшее учебное заведение «Днепровский гуманитарный университет», г. Днепр)

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСНОВНЫХ ФОРМ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СТРУКТУР С ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДОЙ И ГРАЖДАНСКИМ ОБЩЕСТВОМ

В статье рассмотрены сущность и основные формы социального взаимодействия предпринимательских структур с институциональной средой и обществом. Определены основные формы социального взаимодействия: соблюдение целей устойчивого развития крупными корпорациями, присоединения к Глобальному договору ООН, развитие социальных процессов в традиционном, корпоративном и высокотехнологичном предпринимательстве, развитие социального предпринимательства и развитие социального инвестирования

Ключевые слова: социальное взаимодействие; предпринимательство; корпорации; процессы; формы.
